

УДК 316.334

А.В. ДЕМИЧЕВА

ПРОБЛЕМНЕ ПОЛЕ СУЧАСНОЇ СОЦІОЛОГІЇ МІСТА

Демичева Алла Валеріївна – кандидат соціологічних наук, доцент кафедри соціології Дніпропетровського національного університету ім. Олеся Гончара

В статті розглядаються актуальні проблеми сучасної соціології міста, а саме: інтерпретації міста в сучасній соціології; проблеми дефініції міста; питання, що стосуються територіальної та просторової складових міста; проблеми, пов'язані з розвитком міста; особистість та життєвий простір сучасного городянина. Ці напрямки складають проблемне поле сучасної соціології міста та потребують дослідження з боку як соціології, так і інших напрямків, що складають наукову урбаністику.

Ключові слова: територіальна та просторова складові міста, імідж міста, сучасний городянин, дефініції міста

В статье рассматриваются актуальные проблемы современной социологии города, а именно: интерпретации города в современной социологии; проблемы дефиниции города; вопросы, касающиеся территориальной и пространственной составляющих города; проблемы, связанные с развитием города; личность и жизненное пространство современного горожанина. Эти направления и составляют предметное поле современной социологии города и требуют исследования как со стороны социологии, так и других направлений, составляющих научную урбанистику.

Ключевые слова: территориальная и пространственная составляющие города, имидж города, современный горожанин, дефиниции города

The article deals with the actual problems of the modern sociology of the city, namely the interpretation of the city in contemporary sociology; problems of definition of the city; issues relating to the territorial and spatial components of the city; problems associated with the development of the city; the individual and the living space of the modern city dweller. These directions and are subject field of modern sociology of the city and require a study of the sociology, as well as other directions of urbanistic.

Keywords: territorial and spatial components of the city, the image of the town, the modern city dweller, the definitions of the city

© А.В. Демичева, 2012

Сучасна соціологія міста являє собою досить розвинуту і потужну теорію середнього рівня, яка на сьогодні все більш приймає міждисциплінарний характер, випробуючи на собі вплив історичного, культурологічного, антропологічного, архітектурного дискурсів та сама становлячись частиною більш широкого наукового напрямку – урбаністики. В сучасній соціології міста є комплекс питань, які не можна назвати вирішеними і які, по суті, складають її проблемне поле. Серед таких питань можна виокремити наступні: інтерпретації міста в постсучасному соціологічному дискурсі; проблеми дефініції міста; територіальна складова міста; просторова складова міста; сучасний городянин: стратегії розвитку міста тощо. Розглянемо, як вирішуються деякі із окреслених питань.

Незважаючи на те, що соціологія міста ретельно досліджує власний об'єкт вже тривалий час, на сьогодні існує проблема дефініції міста. Російський дослідник С.В. Пірогов виокремлює наступні проєкції, за якими можна згрупувати всі визначення міста: територіально-демографічна (фіксує кількісні ознаки міста – площу поселення, кількість та щільність населення та ін.); політико-адміністративна (акцентує увагу на особливому статусі міста, яке надається йому державою); економічна (в основі – заняття населення несільськогосподарською працею, концентрація капіталу тощо); соціокультурна (різнорідна соціальна структура міста); соціокультурна (особлива соціокультурна атмосфера міста) [1, с.20-23]. Тобто, поняття «місто» не нале-

жить до числа точних наукових термінів, вірніше, є чітке адміністративне визначення та є достатньо широкий спектр різноманітних дослідницьких визначень, кожне з яких може бути присутнім у сучасному соціологічному дискурсі.

Щодо інтерпретації міста в західній соціології, то можна визначити декілька етапів розвитку соціології міста: доінституціональний етап, етап зародження соціології міста (погляди М. Вебера, Г. Зіммеля), етап Чиказької школи (20-40 рр.), етап 60-80-х років (М. Кастельз, Д. Харві), сучасний етап, представлений поглядами З. Баумана, П. Бурдьє, Ж. Бодрійєра та ін. Так, З. Бауман в роботі «Місто страхів, місто надій» характеризує стрімкі зміни міського середовища як «перманентну революцію», під час якої радикально змінюються умови життя міського населення. За думкою З.Баумана, з початком глобалізаційних процесів на зміну відносній стабільності міського життя проходить період протистояння між двома групами, кордон між якими визначається ступенем інтеграції в глобальний контекст. Тобто міські жителі в першу чергу поділяються на тих, чий інтерес тісно пов'язаний з містом та тих, хто не прив'язаний до певної території (їх життя визначається віртуальною реальністю медійного та комунікативного середовища). Природно, що першу групу турбують проблеми, пов'язані з містом, друга ж група цілком байдужа до них [2]. Бауман підкреслює, що для того, аби зрозуміти сучасне місто, потрібно враховувати інтереси обох груп.

П. Бурдьє, розглядаючи соціальний простір, зазначає, що останній не є фізичним простором, але намагається реалізувати в ньому, тобто фізичний простір є проекцією простору соціального [3, с.53]. Реалізований фізично, соціальний простір виявляється у розподілі в фізичному просторі різних благ, послуг, груп, індивідів. Одна з переваг, яку надає така організація простору, - це можливість встановити фізичну дистанцію від речей та людей, які дискредитують. П. Бурдьє виокремлює два ефекти, які породжуються із стійкого об'єднання в рамках певного простору, - «ефект клубу» (в межах одного простору зосереджені люди з високими соціальним, економічним, культурним капіталами; члени даного клубу об'єднані символічним капіталом) та «ефект гетто» (об'єднує людей з низьких статусних груп, символічно «розкладають» своїх мешканців).

Ж. Бодрійяр визначає місто суспільства споживання як «сучасну метрополію», життя якої характеризується трьома тенденціями: по-перше, переживання міста як цілісного утворення змінюється переживанням упорядкованої сукупності речей; по-друге, місто ірраціонально та інфантильно сприймається як місце надлишку, надмірності, а міська поведінка в такому середовищі – це споживацька поведінка відвідувача торгівельно-розважального центру (ТРЦ Ж. Бодрійяр називає «містом у місті»). І третя тенденція, яку виокремлює філософ, це «опустелювання», тобто такий стан міського середовища, при якому втрачається цілісність міста за рахунок того, що активність городян переноситься в певні точки простору, а інший простір перетворюється на «відходи» [4, с.5-9].

Отже, якщо теоретичні надбання 20-80-х років ХХ ст. досягнуті та усвідомлені, то ідеї науковців, що представляють теперішній етап, лише стають методологічною базою розгляду міського середовища.

Територіальна проекція міста в соціології є, напевно, найбільш вивченим аспектом, проте динамічно змінювана сучасність примушує дослідника звертатися до таких питань, як зонування в місті, сегрегація різного роду, різні ракурси нерівності з урахуванням нового контексту.

У ракурсі дослідження просторової складової міста актуалізованим є вивчення сприйняття міського середовища та конструювання образу міста. Евристичне значення вивчення образу міста полягає в тому, що образ міста може розглядатися як чинник поведінки городянина.

Це чинник особливого роду, оскільки здійснює хоч опосередкований, але істотний вплив на поведінку. Образ міста як такий є тим самим зв'язуючим елементом, завдяки якому місто сприймається як єдине ціле. Образ міста описується через суб'єктивне ставлення до свого міста

різних груп населення і є, перш за все, уявленням про місто, результатом сприйняття міста. Проте при виявленні образу необхідно враховувати і об'єктивні характеристики міста (економіка, екологія, історія, архітектура тощо), оскільки саме за допомогою відношення до них у людини і формується образ міста. Отже, образ міста – це, перш за все, репрезентація міського простору в свідомості суб'єкта (індивіда або соціальної групи), складна конструкція, що складається з образів і понять.

І остання основна зона предметного поля сучасної соціології міста – це питання, пов'язані з розвитком міста, з розробкою стратегічних планів такого розвитку. Питання в тому, що в умовах колишнього СРСР існувало директивне планування розвитку міста без урахування специфіки, особливостей даного міста. Зараз, коли є можливості для розвитку на підставі унікальних особливостей міста, міська влада часто не вважає за потрібне створювати стратегію розвитку міста, обмежуючись тактичними питаннями розвитку. Тобто мова йде про те, що без чіткого розуміння майбутнього, без визначення вектора розвитку міста не може бути гідного сучасного. Але ж у сучасному світі тотальної конкуренції, при постійній потребі в інвестиціях для динамічного розвитку, міста вимушені шукати креативні шляхи та механізми залучання інвесторів, приваблення туристів, підвищення якості життя городян. Це неможливо зробити без сконструйованого чіткого іміджу та визначеного бренду, тобто без позиціонування міста на підставі його унікальних можливостей та особливостей. Стратегічний план можна розглядати як місткий документ презентаційного характеру, який визначає цілі, місію, пріоритетні функції міста, іміджеві галузі тощо, визначені в якості його стратегічного вибору. Тобто, місто у стратегічному плані позиціонується як бренд, який виконує дві основні функції: слугує ідентифікації городян, формує патріотизм, бажання жити саме в такому місті; з іншого боку – привертає увагу інших (туристів, інвесторів тощо). Мало з яких українських міст мають чіткий імідж та бренд, що безумовно негативно впливає на їх розвиток та перспективу. Існує достатньо солідна наукова база із іміджевої проблематики, формується комплекс робіт з територіального маркетингу, проте в соціології міста даний напрямок є новим та практично нерозробленим.

Отже, зрозуміло, що предметне поле сучасної соціології міста набагато ширше, ніж аспекти, окреслені в даній статті, проте зрозуміло, що даний науковий напрямок є перспективним і як наукове поле для випробування нових теоретико-методологічних підходів щодо аналізу міста, і як прикладна дисципліна, надбання якої можуть сприяти розумінню та розвитку міст.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Пирогов С.В. Социология города: конспект лекций. – Томск, 2003. – 190 с.
2. Бауман З. Город страхов, город надежд // Логос. – 2008. - №3 (66). – С.24- 53.
3. Бурдьє П. Физическое и социальное пространства // Социология социального пространства. – М.: Институт экспериментальной социологии; СПб Алтейя, 2007.
4. Бодрийяр Ж. Общество потребления. Его мифы и структура./ Пер. с фр., послесл. и примеч. Е.А.Самарской. - М.: Республика; Культурная революция, 2006.